

teters placering. Indføjelse af gadenumre på bykortet ville have lettet orienteringen og sparet vandreren for mange skridt.

Bogen er, som titlen siger, tænkt som fører under vandring i by og egn, og den opfylder sit formål som en første, oversigtsmæssig indføring i Helsingørs historie og bebyggelseshistorie.

Poul Strømstad

Gode borgerhuse

HISTORISKE HUSE I HELSINGØR 1973. Fortegnelse over bevaringsværdige ældre bygninger i Helsingør. Nationalmuseet 1973. 240 sider, 4 kort, talrige ill. og kortudsnit. 42,50 kr.

Gennem mange år har Nationalmuseets 2. afdeling indsamlet oplysninger om danske købstadhuse. Et stort antal indberetninger, besigtigelser og rapporter samt mængder af arkivudskrifter findes i afdelingens arkiv, og i de senere år er dette vigtige materiale til belysning af vore byers bygningshistorie blevet gjort lettere tilgængeligt ved udgivelse i bogform. I 1972 udsendtes den store fortegnelse over bevaringsværdige københavnske huse, og i 1974 er udsendt to tilsvarende fortegnelser over huse i Fåborg og Helsingør.

Fortegnelsen over Helsingørhusene er som de andre fortegnelser i formatet A4, papiret er også det samme, men der er brugt flere skriftgrader, så læsningen lettes. På omslaget gengives en pennetegning fra 1670-erne af den kun lidt kendte, formodede danske tegner, Jacob Willer, forestillende Helsingør set fra søsiden. Farven er holdt i brune toner, der skal illudere originalens pergament, og man får af tegningen et godt billede af byen og dens mur mod Sundet, strandmuren.

I forordet opridses Helsingørs historie som færgeby, slotsby, sundtoldsby og som handels- og industriby. Det understreges, at en by består af andet end huse. Deres indbyrdes placering og deres forhold til gader, stræder, torve og pladser er af overordentlig betydning, men vigtigst er, at husene bruges, at de bebos eller benyttes til erhverv, at der er mennesker i dem. Brugen bør dog opfattes i videre forstand, ikke blot ud fra økonomiske, men også ud fra historiske, æstetiske og miljømæssige synspunkter. Det er rammen om vor hverdag, det drejer sig om, og med den stigende forståelse for omgivelsernes betydning for menneskets velbefindende, skulle der være håb om, at man ved byfornyelse vil tage større hensyn til denne ofte negligerede side af bygningsbevaringen.

Bogen er en afløser for og àjour-føring af den »Generalfortegnelse over verdslige Bygninger i Helsingør«, som Foreningen til gamle Bygningers Bevaring

udsendte i 1910. Det er de almindelige gadehuse, der spiller hovedrollen, hvorfor slotte og kirker er udeladt. Det fremhæves, at man ikke altid kan se på et hus, om det er bevaringsværdigt. Gennem tiden kan der være sket ombygninger og andre ændringer, som kan tilsløre husets kvaliteter, og det kræver derfor undersøgelser og indsigt at bedømme husenes værdi. Dette er rigtigt, men det berører kun en lille del af de problemer, der er forbundet med bevaring af gamle huse. Klassificeringen af en bygning til fredning er for »almindelige« huse en kompliceret sag, som i sidste instans må hvile på et skøn. I dette skøn indgår adskillige inkommensurable størrelser af hvilke bl. a. kan nævnes vor viden om bygningen på det pågældende tidspunkt, det offentliges og privates økonomiske eller andre interesser i bygningen eller området, de økonomiske og praktiske muligheder for på forsvarlig måde at istandsætte og bevare bygningen fremover, samtidens opfattelse af, hvad der er bevaringsværdigt og i denne forbindelse bevaringsfortalernes gennemslagskraft over for politikere og andre besluttende myndigheder. At føre en bygning frelst gennem alle disse ofte i højeste grad modstridende interesser kræver forhandlingsevne, vedholdenhed og ikke så lidt held. I denne registrant er en stor del af bygningerne sat i klasse C, men der er ikke givet nogen specifik begrundelse for klassificeringen, hvad der, når det netop drejer sig om »almindelige« huse, også kan være vanskeligt. Af oplysningerne kan man ikke se, hvorfor én bygning frem for andre, der ikke er omtalt, er indstillet til bevaring. Erfaringen fra udsendelsen af Københavnsfortegnelsen viser, at optagelsen af en bygning i fortegnelsen kan have langtrækkende virkninger, idet offentlige myndigheder, ejere og arkitekter, der skal foretage evt. ombygninger, benytter registranten som udgangspunkt for deres dispositioner. Hvis et hus derfor ikke er med i fortegnelsen, kan det f. eks. senere være vanskeligt at overbevise om, at huset er bevaringsværdigt, selv om det viser sig at indeholde større værdier end først antaget. Det er derfor særdeles vigtigt, at udvælgelsen af de bevaringsværdige huse er foretaget efter nøje undersøgelse og overvejelse, og at oplysningerne om dem er rigtige. Som et eksempel på, hvor vanskeligt det kan være at afgøre, hvilke huse, der skal med og hvilke ikke, kan nævnes Svingelport 1 og 1a (side 221), hvor det anføres, at de to huse i den nuværende vedligeholdelsesstand ikke i sig selv rummer kvaliteter, der kan bære helheden oppe. De er da heller ikke som nabohusene, Svingelport 3 og 5, opført i fortegnelsen, og man må forudse, at det ikke vil være muligt at bevare dem. De vil rimeligvis blive nedrevet og erstattet af høj bebyggelse, som vil forringe værdien af de to andre bygninger, der er klassificeret som bevaringsværdige. Eksemplet viser det dilemma, man er i, når grænsen mellem bevaringsværdig – ikke-bevaringsværdig skal trækkes. Det skal her understreges, at intet tyder på, at udvælgelsen af de bevaringsværdige huse i denne fortegnelse ikke er foretaget efter grundige overvejelser og dybtgående undersøgelser, og det fremhæves da også i bogen, at den ikke må betragtes som en afsluttet redegørelse, men kun som en registrering af de hidtidige iagttagelser. Hovedtanken har været at skabe en samlet

oversigt, der kan bruges, når karréer og huse istandsættes. Ovenstående fremføres derfor som et udtryk for forståelse af den vanskelige opgave, det er at klassificere bygningernes værdi, og samtidig som en fremhævelse af det ansvar, der er forbundet dermed.

Med hensyn til brugen af bogen kan bemærkes, at en ordforklaring foran i bogen giver oplysning om de anvendte fagudtryk, men at en del fagudtryk alligevel er forklaret i teksten. Fortegnelsen opregner de bevaringsværdige huse i alfabetisk orden efter gadenavne, og hvert afsnit indledes med en kort historisk oversigt over den pågældende gades oprindelse og senere udvikling. Ved hvert afsnit er anbragt et kort over gaden med markering af de bygninger, der er optaget i fortegnelsen. For hvert hus er anført adresse, matrikelnummer og angivelse af, hvilken bevaringsværdi, A, B eller C, huset tillægges. Derefter følger for hvert hus en kort bygningshistorisk oversigt, hvori de vigtigste data og forandringer omtales. De ejere, man er stødt på under arkivgennemgangen, er opstillet i en ejerliste, ligesom der for de huse, hvor der er mulighed derfor, er litteraturhenvisninger. I modsætning til Københavnsfortegnelsen bringer Helsingørfortegnelsen fotografier, såvel gamle som ganske nye, af alle de registrerede bygningers facade, et glædeligt fremskridt, der forøger bogens værdi betydeligt. Fotografierne overflødiggør også de egentlige beskrivelser af bygningernes udseende.

Mange af bogens sider virker uharmoniske, for det meste fordi man af pladsmangel har byttet om på gadenummerfølgen, og husene derfor ikke over alt kommer i nummerorden. Visse steder, f. eks. s. 124–5, 174–5, 191 og 194, kunne denne ombytning tilsyneladende have været undgået. Ejerlisterne er, som det nævnes, ikke fuldstændige, men det havde været ønskeligt, at de i hvert fald var ført op til nutiden, hvilket ret let ville have kunnet lade sig gøre. En anden indvending er, at det ikke tilstrækkelig tydeligt er fremhævet, at de anførte årstal for opførelse eller ombygning af bygningerne er udledt af brandtaksationer og dermed er usikre og kun kan anvendes som terminus ante quem-angivelser, ligesom ejerlisterne intet udsiger om ejerforholdene i de perioder, der ligger imellem takseringerne. Som eksempel på det første kan anføres Gyldenstræde 2 (side 46), hvor en bindingsværksbygning i flere perioder slet ikke nævnes i brandtaksationerne, til trods for at bygningen stammer fra det 17. århundrede. Udenforstående, der ikke kender baggrunden for dateringerne, burde have haft bedre vejledning på dette punkt.

På en del af gadekortene mangler gadenavne for flere af de tilstødende gader. Kender man ikke gadenettet, må man så først opsøge gadenavnet på de store kort bagi og dernæst vende tilbage til gadekortet. Det ville desuden have været en lettelse, hvis de tre bevaringsklasser havde været markeret på kortene med forskellige skraveringer.

Læsningen og især opsøgningen af de enkelte bygninger ville ligeledes være blevet lettet ved anvendelse af kursiv eller en anden form for fremhævelse i de tilfælde, hvor flere bygninger omtales i samme fortløbende tekst, som f. eks.

side 174, hvor Stjernegade 16 b er skjult godt i anden spalte. Endelig kan nævnes, at billedteksternes angivelse af husnumre på fotografier med flere bygninger ofte er utilstrækkelig.

Det er særdeles vigtigt, at oplysninger om den historiske og kulturhistoriske værdi, bygningerne i vore byer repræsenterer, bliver gjort let tilgængelige, så de besluttende myndigheder hurtigt kan blive orienteret om evt. ændrings rækkevidde. Lige så vigtigt er det, at de mennesker, der bor i husene, har oplysningerne ved hånden, så de sagligt og veldokumenteret kan øve indflydelse på myndighedernes beslutninger. Bogen om Helsingørs mange bevaringsværdige huse indeholder et væld af oplysninger både om huse, som ofte tidligere har været fremhævet, og om huse, som hidtil ikke er fundet værdige til omtale. Mange af dem står i fare for at blive revet ned, og man må håbe, at fortegningen kan medvirke til at fjerne denne trussel og sikre deres bevaring.

Poul Strømstad

Et kirkesogn bliver til

JØRN JØRGENSEN: TIDERNE SKIFTER. *Kildehistoriske studier over Høm og Vetterslev kirkesognes historie i middelalderen indtil 1574. Med tegninger af Georg Kæstel. Eget forlag, 1973. 151 s. + 4 tvl. 53,60 kr.*

Jørn Jørgensen har i nogle år været sognepræst i Høm-Vetterslev og for fire år siden udgav forfatteren et beskedent skrift: *Hvem var egentlig Sct. Bendt* (1970). Hans nye bog: *Tiderne skifter* kan ikke sammenlignes med hans tidligere lille bog, idet foreliggende publikation er en indgående behandling af den kirkelige udvikling i to midtsjællandske sogne.

Jørgensens nye bog er en personligt skreven bog, som viser, at forfatteren er kritisk over for sit stof, og at han har stor viden og er engageret i det, han skriver om. Der er forskellige måder at vurdere en sognehistorie på. Man kan se på forfatterens tilhørsforhold til den egn, vedkommende skriver om, eller man kan vurdere hans faglige viden, idet man kan undersøge, om der er en sammenhæng mellem de enkelte emner og afsnit, således at bogen kommer til at stå som en organisk helhed. Forfatteren siger selv, at det har ikke været hans hensigt at beskæftige sig »med denne forholdsvis sene tid, måske først og fremmest, fordi man skal have lyttet i mange år for at kunne give blot et nogenlunde dækkende billede af egnen, men også fordi materialet i det hele taget bliver uoverskueligt, når vi kommer så langt op imod vor egen tid.«

Den fjerne fortid har forfatterens interesse, fordi »det er noget ganske særligt at kunne gå helt tilbage i tiden for at se, hvorledes et sogn er opstået, groet frem, haft betydning for omkringliggende byer – og betragte den udvik-